

LA INTEGRACIÓ DES DEL TREBALL COOPERATIU

Carme Martínez i Devesa / Noèlia Soldevila i Cantó
IES L'Almadrava (Benidorm) / IES Pere Maria Orts (Benidorm)

RESUM

L'aprenentatge cooperatiu és una nova estratègia didàctica que ofereix diverses eines educatives destinades a afavorir el treball en grups reduïts d'alumnes diversos. Aquest plantejament té la finalitat de promoure la integració, la interacció i la diversitat cultural que, a hores d'ara, caracteritza les nostres aules. A més a més, aquesta metodologia també possibilita l'assoliment de les competències bàsiques, el desenvolupament de les relacions interpersonals i sobretot, la comunicació intercultural. En aquest sentit, aquest mètode basat en una estructura d'organització i de col·laboració grupal, té la finalitat de difondre el coneixement i l'ús de la llengua valenciana, llengua que forma part del nostre passat històric així com de la resta de llengües que conformen el panorama europeu.

Paraules clau: aprenentatge cooperatiu, valencià, unitat didàctica, habilitats lingüístiques, integració.

ABSTRACT

Cooperative learning is a new teaching strategy that offers diverse educational material intended to facilitate work in small groups with students of different backgrounds and levels. This approach is intended to promote integration, interaction and cultural diversity that nowadays is an integral part of the learning experience. This methodology also allows for the attainment of basic skills, the development of social relationships and above all interpersonal and intercultural communication.

Its main objective is to enhance and aid the learning process of the Valencian language. The Valencian language is part of our history and has now been integrated into the vast array of European languages.

KEYWORDS: cooperative learning, Valencian, teaching unit, language skills, integration.

1. DIVERSITAT CULTURAL EN L'ÀMBIT EDUCATIU

En els diferents àmbits educatius i socials és una realitat la presència d'un context cada vegada més divers, és a dir, una societat plural que barreja diferents cultures, ètnies, llengües... Aquest caràcter pluricultural que ha existit sempre

d'una manera aïllada (raça gitana, immigrants europeus...), a hores d'ara, s'ha accentuat encara més a causa d'una sèrie de factors com ara la inexistència de fronteres entre els països europeus, la internacionalització del món del treball i, sobretot, per l'increment de la immigració. Ara bé, tot i que aquest darrer fenomen és el més significatiu, aquesta pluralitat també n'inclou d'altres tipus, això és, persones amb necessitats educatives específiques que requereixen una atenció personal i individualitzada: alumnes amb discapacitats sensorials, cognitives, amb mancances de lectoescriptura, amb escolaritzacions irregulars...

En l'àmbit educatiu, tota aquesta situació implica possibles conflictes i, per tant, cal desenvolupar una sèrie d'actuacions que possibiliten nous mètodes de treball, no solament amb l'objectiu d'ensenyar sinó també d'educar en valors, un binomi que ha de conjugar la inclusió i la integració dels estudiants en el seu procés d'ensenyament-aprenentatge.

Sens dubte, aquests dos termes si bé suggereixen un matís semblant, presenten diferències. Així, la inclusió no implica la integració perquè el fet d'incloure un individu en un determinat context (un grup, una aula...) no comporta la seua integració, això és, la seua incorporació a un determinat grup social heterogeni. Conciliar diversitat i equitat és primordial en la instrucció educativa, aspectes que les eines tradicionals (classe magistral, llibre de text, pissarra...) no permeten tractar de manera efectiva.

Els llibres de text s'elaboren atenent a un currículum homogeni sense preveure, en general, la presència d'alumnat que requereix materials adaptats a les particularitats específiques, de manera que el docent només és conscient de realitzar la transmissió de continguts, una funció que esdevé secundària i insuficient en una societat caracteritzada per la informació i la multiplicitat de fonts i en què els alumnes han de ser els protagonistes del procés d'ensenyament-aprenentatge. Amb tot, el professorat necessita l'ajuda de professionals (psicòlegs, pedagogs, logopedes...) ja que no disposa d'una preparació psicopedagògica ni tutorial en secundària per a copsar i atendre necessitats especí-

fiques; una formació vinculada a un desenvolupament curricular amb un enfocament intercultural.

En conjunt, en l'àmbit educatiu es requereixen nous recursos materials, humans i noves estratègies educatives de construcció de coneixements en interacció cultural, didàctiques entre les quals destaquem l'*aprenentatge cooperatiu*, articulat a través d'una estructura col·laborativa que potencia un afany de superació i facilita unes habilitats de relació social basades en la cooperació, la discussió, la negociació i la resolució de problemes amb la finalitat d'afrontar els conflictes, reduir diferències socials, culturals, físiques, intel·lectuals...

2. UNA ESTRATÈGIA DIDÀCTICA: L'APRENTATGE COOPERATIU

Aquest model es basa en el treball en equips reduïts d'alumnes diversos amb la intenció que no solament assimilien els continguts curriculars sinó també que aprenguen a cooperar junts, és a dir, a potenciar les relacions interpersonals a més del coneixement particular entre els diversos individus treballant tot un seguit de competències que seran fonamentals quan abandonen l'àmbit educatiu. A més a més, amb aquest procediment es potencia la diversitat d'interaccions comunicatives, la responsabilitat en el treball conjunt i en la contribució de la tasca final, l'expressió de les pròpies opcions personals i, en definitiva, un ensenyament-aprenentatge que es fonamenta en la transmissió de continguts unida amb l'adquisició d'una sèrie d'habilitats que propicien les relacions socials i la integració.

Aquesta proposta didàctica es pot aplicar en qualsevol etapa educativa, des de l'educació infantil fins a estudis superiors universitaris i és una ferramenta fonamental per als professionals docents ja que ofereix la possibilitat de crear un clima d'aula caracteritzat per una organització cooperativa que no exclou a ningú i, per tant, integra a tothom.

Ara bé, com es pot organitzar una estructura cooperativa?. La solució està en l'agrupació d'alumnes en petits grups que evidencien una diversitat (ritme d'aprenentatge, cultural, social, emocional...) amb l'objectiu que tots els membres assolisquen les competències de forma gradual i individual alhora que emfatitzen les relacions interpersonals.

Aquest plantejament es pot realitzar des de qualsevol matèria o àrea. Com que l'ensenyament del valencià és una tasca especialment complexa per la particular situació de la llengua, l'aplicació d'aquest tipus d'aprenentatge pot resultar una eina especialment eficaç perquè permet treballar la competència oral i escrita en contextos enriquits per la diversitat de situacions, a més d'altres competències com ara, la autonomia i iniciativa personal i sobretot la competència social i ciutadana, que podem relacionar, al remat, amb la pluralitat cultural i lingüística.

Si qualsevol tipus de comunicació és transcendent en relació amb una aproximació a la diversitat cultural i a la convivència, l'aprenentatge cooperatiu és una de les dinàmiques que beneficia la col·laboració grupal. Aquest procediment comporta que prèviament els docents han d'estructurar el procés de treball i el tipus d'intervenció, això és, l'especificació dels objectius, la creació d'un clima afectiu i la distribució dels grups.

És indubtable que l'aspecte afectiu és una condició *sine qua non* per a un òptim funcionament grupal. Per aquesta raó, els professionals docents han de ser capaços de propiciar interaccions positives mitjançant dinàmiques específiques que treballen cada un dels aspectes de les relacions en cada grup. Dinàmiques com, per exemple, proposar un cercle dels integrants del grup mentre se situa en el centre algú que romanga immòbil per tal que siga guiat per la resta, cosa que facilita la confiança, la tranquil·litat, la seguretat i sobretot la coordinació i implicació de tots els representants del grup o la formació de grups petits, que reflectisquen l'heterogeneïtat i la diversitat del grup-classe.

Després, el docent explicarà amb claredat en què consisteix la tasca, treball que prèviament haurà delimitat amb precisió ja que l'objectiu a aconseguir ha

de ser assequible d'acord amb l'edat, les motivacions, els interessos i les característiques dels participants.

La tasca consisteix a l'elaboració conjunta (de tots els petits grups) d'un relat en valencià si bé, prèviament i amb la finalitat de potenciar el funcionament grupal, cadascun dels alumnes que integren el petit grup aportarà una llegenda, un conte... fruit de la seua pròpia selecció d'entre reculls nadius i provinents de la seua cultura. Tot seguit, l'educador delega la responsabilitat en el grup, el qual ha d'assumir el compromís en l'execució de la tasca; comesa que se sustenta en unes funcions o rols (secretari, harmonitzador...) entre els components del grup, els quals no solament es responsabilitzen individualment sinó també col·lectivament per assolir l'objectiu comú. Els participants han de disposar de tot tipus de recursos (enciclopèdies, diccionaris...) amb la pretensió de realitzar el seu treball que es concreta a escriure un relat en valencià tenint en compte els elements que engloben una narració literària (personatges, espai, ordre cronològic, trama, tipus de narrador, recursos narratius com ara la descripció i el diàleg).

Així, aquest tipus d'ensenyament transversal i interdisciplinari propicia interaccions comunicatives enriquidores, en d'altres paraules, la manera que hom té de relacionar-se, les accions que es desenvolupen en els intercanvis comunicatius i que afavoreixen l'expressió de l'opinió personal.

La funció del docent en aquestes dinàmiques és la d'indicar, assessorar, animar, orientar, proporcionar les ajudes necessàries per al grup i participar, si és el cas, tant en la realització de les dinàmiques com en l'avaluació d'aquestes. Cal tindre present que el repartiment del treball no és fortuït sinó que és fonamental que hi haja una implicació constant de tots els membres del grup. La finalitat del treball cooperatiu és que un grup d'individus decidisca quin objectiu ha d'acomplir, aprenga a cooperar i, en aquest procés, dialogue, valore iniciatives, assolisca metes, negocie i faça front a responsabilitats diverses. En conseqüència, si el propòsit és la creació d'una única narració acordada i acceptada per tots, els alumnes s'han d'assegurar que s'haja fet front al treball entre totes i tots.

Si més no, també des del punt de vista lingüístic proporciona nocions reeixides ja que la producció del relat en valencià es nodreix en la construcció del significat (la coherència, l'ordenació i cohesió de les idees) i no en la pràctica de determinades formes lingüístiques i gramaticals perquè aprendre una llengua no consisteix solament a assolir una sèrie de regles gramaticals, ortogràfiques i lèxiques sinó també saber entendre-la i usar-la en un determinat context.

Si de cas, com ara, el grup està compost per una diversitat de participants que presenten situacions ben diferents (en competència lingüísticocomunicativa, ritmes d'aprenentatge, situacions socioculturals...) de segur que les contribucions individuals enriqueixen el coneixement del grup però també el de cada una de les persones que l'integren, al mateix temps que s'evidenciarà un treball sobre aspectes fonamentals de l'educació emocional que han quedat clarament bandejats de l'escola tradicional: assertivitat, empatia, col·laboració...

Finalment, una vegada acordades les decisions, l'equip ha d'executar la planificació i la composició de la història de manera consensuada. Alhora, ha de posar en pràctica una sèrie d'habilitats lingüístiques i de treball que permetran realitzar una redacció col·laborativa. Els diferents relats que eixiran del gran-grup poden servir per a futures situacions educatives: Dia del Llibre, concursos, representacions teatrals, proposar una recopilació en el centre, revista escolar...

Amb tot, la posada en pràctica d'aquest tipus de procediment en petits grups, es realitzà en un institut de Benidorm (Alacant), una ciutat amb una població multicultural dedicada al turisme i a l'oci i caracteritzada per l'ús exclusiu del castellà, d'altres llengües i pel desconeixement de la llengua valenciana, present solament a l'àmbit escolar.

3. L'EXPERIÈNCIA A L'AULA

Aquesta experiència consistí en la realització d'una activitat centrada en l'elaboració d'una narració breu en la nostra llengua i s'adreçà a un grup-classe de segon cicle d'ESO amb una durada aproximada d'un trimestre. El grup estava format per 24 alumnes que conformava una heterogeneïtat que incloïa:

- una majoria d'alumnes que provenia de fora de la nostra Comunitat i que no sabia ni el castellà ni el valencià (xinesos, països de l'est).
- una minoria que, si bé era nascuda a Benidorm, entenia el valencià però no el parlava.
- alumnes d'ètnia gitana.
- alumnes provinents de l'Amazònia, acostumats a unes condicions de vida ínfimes i que pràcticament no sabien ni llegir ni escriure.
- un alumnat amb alt grau d'absentisme i fracàs escolar.

Amb tota aquesta diversitat creàrem petits grups de 6 persones de manera que cadascun reflectia l'heterogeneïtat del grup-classe. No obstant, abans d'aquesta tasca dedicàrem unes sessions prèvies a la presentació, afirmació i confiança del grup, això és, al seu progrés en les relacions afectives, les quals potenciàrem mitjançant activitats de cohesió de grup. En concret, proposarem que cadascú portara una caixa amb diferents objectes personals que foren significatius de la seua identitat personal (fotos de família, objectes representatius del seu país o aficions...) amb la finalitat d'aconseguir un clima afectiu adequat, l'acceptació del grup i de tots els seus membres.

Una vegada constituïts els grups, els explicàrem l'objectiu del treball i responsabilitzàrem a cadascú –segons les seues possibilitats i allò que poguera aportar a la resta de membres– d'una secció, d'un apartat; per a la creació del nostre relat assignàrem els diferents elements de què consta una narració: el lloc, el temps, els personatges, el conflicte...

Allò que preteníem era que, per exemple:

- un alumne estranger que desconeixia el valencià situara la història en un poble o ciutat de la nostra Comunitat, tasca que implicava la recerca d'informació sobre alguna determinada comarca o zona de la nostra geografia...
- un alumne d'ètnia gitana seria l'encarregat d'investigar sobre les nostres tradicions (gastronomia, costums, festes populars...).
- l'alumne nascut a la Comunitat que entenia el valencià però no el parlava s'encarregara de situar la història en una època determinada.
- que l'alumne amb necessitats educatives especials fóra l'encarregat/ada de dibuixar i caracteritzar els personatges.
- l'alumne de l'Amazònia ideara el conflicte o trama que havia de reflectir un enfrontament entre dinasties, poders... perquè s'adonara de la transcendència que per als valencians tingué l'abolició dels furs...
- que l'alumne amb alt grau d'absentisme i fracàs escolar que era un desastre en les manualitats i la maquetació s'encarregara de la presentació i de l'estructura externa del relat: la portada, el muntatge d'imatges i narració.

Amb les diferents aportacions, el grup havia de crear un únic relat, fet que implicava la interacció comunicativa, la presa de decisions, l'expressió de l'opinió personal, la coordinació, el progrés individualitzat en l'aprenentatge, el paper participatiu i l'ajuda mútua de manera que la contribució individual de cadascú fóra positiva i estiguera vinculada amb el procés, és a dir, solament s'aconseguia l'objectiu si hi havia un consens.

Amb tot, allò que preteníem era afavorir les habilitats comunicatives (parlar, llegir, escriure i escoltar) perquè l'ensenyament d'una llengua no és solament la transmissió d'un seguit de normes gramaticals i ortogràfiques sinó també el

seu ús en diferents situacions comunicatives. No obstant això i per les característiques que presentava l'alumnat, la nostra meta era recolzar els continguts que ja havien adquirit en els diferents programes lingüístics del centre (PASE i COMPENSACIÓ LINGÜÍSTICA).

Si bé en tot aquest procés fou important el desenvolupament d'habilitats i actituds, també hi destacà el producte, el resultat obtingut, això és, l'evolució aconseguida pels estudiants en l'aprenentatge en equip i, a més, de forma individualitzada, fet que haguèrem de tenir en compte a l'avaluació. Així, la qualificació fou la mitjana de dues notes; d'una banda la individual, personalitzada i ajustada a la particularitat de cada alumne i, d'una altra, la de grup, on valoràrem la cohesió grupal, el desenvolupament de les conductes, el clima del grup, l'organització, la resolució de conflictes, la coordinació, l'ajuda mútua, la competitivitat positiva i la consecució dels objectius.

4. GUIA DIDÀCTICA

Per tal d'elaborar una *Unitat Didàctica* d'aquest tipus es proposa un seguit de pautes que permetran guiar el docent a la posada en pràctica del treball cooperatiu a l'aula.

1. Realització d'activitats i presentació per recaptar informació i fer una avaluació inicial del grup-classe.
2. Presentació dels objectius i continguts del pla de treball.
3. Organització del grup-classe en petits grups heterogenis segons els criteris obtinguts en l'avaluació inicial.
4. Distribució dels temes o part dels temes a cada grup.
5. Repartiment de la tasca a cada membre dels petits grups i comprovació que cadascun ha entés la comesa del seu treball.

6. Comprovació, per part del docent, del treball individual i grupal.
7. Recolzament en l'organització que han de realitzar els diferents grups per a l'exposició de la informació obtinguda, amb la intenció d'elaborar el projecte final.
8. Establiment dels criteris d'avaluació dels treballs realitzats individualment i col·lectiva.
9. Avaluació final a partir de l'adquisició de coneixements i d'actituds cooperatives.

5. CONCLUSIONS

En conclusió, aquesta innovació educativa resultà positiva perquè a més de permetre l'adquisició dels continguts, afavorí l'apropament, la integració, la comunicació intercultural, les relacions interpersonals i el desenvolupament de la competència lingüístico comunicativa. És per això que aquesta metodologia basada en el treball sobre habilitats de relació social juntament amb una cooperació estructura en reduïts grups, hauria de romandre dins del currículum educatiu ja que, comparada amb un grup de treball tradicional, potencia l'heterogeneïtat, augmenta l'eficàcia del grup, permet produir i rebre crítiques, afavoreix l'autoconeixement i el coneixement de l'altre mentre, evidencia la necessitat de pertinença a un equip i també la voluntat d'integració.

BIBLIOGRAFIA

- BACH, E. y DARDER, P. (2003): *Sedúctete para seducir. Vivir y educar las emociones*. Barcelona, Paidós Contextos.
- DURAN, Daniel (2004): *Tutoría entre iguales*, Graó.

- ELBOJ, C., PUIGDELLÍVOL, I., SOLER, M. y VALLS, R. (2002): *Comunidades de aprendizaje. Transformar la educación*, Barcelona, Graó.
- FLECHA, R. y TORTAJADA, I. (1999): “Retos y salidas educativas en la entrada de siglo”, *La educación en el siglo XXI. Los retos del futuro inmediato*, Barcelona, Graó.
- PUJOLÀS P. (2003): *Aprendre junts alumnes diferents*, EUMO.
- SALES, A. y GARCÍA, R. (1997): *Programas de educación intercultural*, Bilbao. Desclée De Brouwer.
- TRAVER MARTÍ, J.A. (2004): “L’aprenentatge cooperatiu: el valor del diàleg en educació”, *Jornades d’intercanvi d’experiències*, CEFIRE de Godella, València, Conselleria de Cultura, Educació i Esport, Direcció General d’Ensenyament.

